

УДК 373.3.016:811.161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.13>

Олеся МАРТИНА

кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна, 32300

ORCID: 0000-0002-2829-5483

Наталія ТРЕТЯК

кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна, 32300

ORCID: 0000-0001-7421-7438

Бібліографічний опис статті: Мартіна, О. (2022), Третяк, Н. (2022). Теоретичні основи формування граматичної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.13>

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті проаналізовано й уточнено змістові характеристики базових понять дослідження; визначено теоретичні основи формування граматичної компетентності майбутніх учителів початкових класів. З'ясовано, що сучасна лінгводидактика, враховуючи позитивний досвід різних лінгвістичних та методичних шкіл, органічно поєднує такі особливості навчання граматики, як: єдність змісту і форми, структури граматичних одиниць та їхніх значень; поєднання вивчення теорії з формуванням практичних навичок; реалізація міжпредметних та міжрівневих зв'язків. У результаті теоретичного осмислення значної частини наукових досліджень, що віддзеркалюють пошуки ефективних шляхів (моделей, підходів, технологій) формування граматичної компетентності студентів, зроблено висновок, що поняття «граматична компетентність» у лінгводидактиці потлумачено як стійкі граматичні знання; вміння і навички правильного вживання граматичних форм та дотримання граматичних норм у мовленні; комунікативний досвід, що передбачає оволодіння низкою комунікативних стратегій, правил; цінності, які визначають прагнення до самовдосконалення, самореалізації, відповідальності за мовленнєвий вчинок. У дослідженні поняття «граматична компетентність майбутнього вчителя початкових класів» схарактеризовано як інтегровану здатність, складниками якої є: системні знання морфологічного та синтаксичного рівнів мови; володіння граматичними поняттями, а також засобами вираження граматичних категорій; уміння й навички комунікативно доцільно використовувати граматичні засоби в мовленнєвій діяльності для розв'язання мовленнєво-розумових завдань; комунікативний досвід використання граматичних одиниць в усному й писемному мовленні; усвідомлення ролі граматики в професійному та особистісному розвитку.

У процесі роботи над науковою розвідкою використовувалися такі методи дослідження: теоретичні: аналіз і синтез під час опрацювання лінгвістичної, педагогічної та методичної літератури з досліджуваної проблеми; теоретичне осмислення основ формування граматичної компетентності майбутніх учителів початкових класів; емпіричні: спостереження й аналіз занять освітніх компонентів: «Теоретичні основи початкового курсу української мови», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Основи культури та техніки мовлення молодших школярів», бесіди зі студентами та учнями початкових класів.

Ключові слова: граматична компетентність, професійна компетентність граматичні поняття, мовленнєва діяльність, морфологічні категорії, синтаксичні категорії, мовна особистість, інтегроване навчання, навчальна діяльність, педагогічна майстерність.

Olesia MARTINA

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Primary Education, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, Ohienko str., 61, Kamianets-Podilskyi, Khmelnytskyi region, Ukraine, 32300

ORCID: 0000-0002-2829-5483

Natalia TRETyak

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Primary Education, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, Ohienko str., 61, Kamianets-Podilskyi, Khmelnytskyi region, Ukraine, 32300

ORCID: 0000-0001-7421-7438

To cite this article: Martina, O. (2022), Tretyak, N. (2022). Teoretychni osnovy formuvannia hramatychnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Theoretical bases of formation of grammatical competence of future primary school teachers]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.2.13>

THEORETICAL BASES OF FORMATION OF GRAMMATICAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The article analyzes and clarifies the content characteristics of the basic concepts of the study; the theoretical bases of formation of grammatical competence of future teachers of initial classes are defined. It was found that modern linguodidactics, taking into account the positive experience of different linguistic and methodological schools, organically combines such features of grammar teaching as: unity of content and form, structure of grammatical units and their meanings; combining the study of theory with the formation of practical skills; implementation of interdisciplinary and interlevel relations. As a result of theoretical understanding of much of the research that reflects the search for effective ways (models, approaches, technologies) of grammatical competence of students, it was concluded that the concept of "grammatical competence" in linguodidactics is interpreted as stable grammatical knowledge; skills and abilities of correct use of grammatical forms and observance of grammatical norms in speech; communicative experience, which involves mastering a number of communicative strategies, rules; values that determine the desire for self-improvement, self-realization, responsibility for the speech act. In the study, the concept of "grammatical competence of the future primary school teacher" is characterized as an integrated ability, the components of which are: systematic knowledge of morphological and syntactic levels of language; mastery of grammatical concepts, as well as means of expression of grammatical categories; abilities and skills of communicatively expedient use of grammatical means in speech activity for the decision of speech and mental tasks; communicative experience of using grammatical units in oral and written speech; awareness of the role of grammar in professional and personal development.

The following research methods were used in the process of working on scientific research: theoretical: analysis and synthesis during the elaboration of linguistic, pedagogical and methodological literature on the researched problem; theoretical understanding of the basics of formation of grammatical competence of future primary school teachers; empirical: observation and analysis of educational components: "Theoretical foundations of the initial course of the Ukrainian language", "Ukrainian language for professional purposes", "Fundamentals of culture and speech techniques of primary school children", conversations with students and primary school students.

Key words: *grammatical competence, professional competence, grammatical concepts, speech activity, morphological categories, syntactic categories, language personality, integrated learning, educational activity, pedagogical skill.*

Постановка наукової проблеми та її значення. В умовах динамічного розвитку й інтеграції гуманітарної освіти в європейський простір виняткової актуальності набуває проблема підготовки майбутніх учителів, спрямованої на зміцнення інтелектуального й духовного потенціалу нації, розвиток української науки і техніки, збереження та примноження культурної спадщини. Нині перед вищою школою України стоїть завдання підготувати фахівців, здатних творчо розв'язувати проблеми про-

фесійного й особистісного характеру, застосувати фундаментальні теоретичні знання в практичній діяльності, готових до самореалізації й саморозвитку. На це орієнтують законодавчі й нормативні документи: Закони України «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про мови», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція мовної освіти в Україні, Загальноєвропейські Рекомендації з питань мовної освіти, в яких наголошено на посиленні практичного аспекту навчання укра-

їнської мови, окреслено орієнтири в досягненні результатів навчання шляхом спрямування їх на розвиток фахових компетентностей (Horokhova, 2018).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Студіювання й аналіз наукових праць із психології, психолінгвістики, педагогіки, лінгвістики, лінгводидактики засвідчує, що в теорії й практиці навчання мови накопичено значний досвід, який може слугувати підґрунтям для модернізації процесу формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури. Теоретичні основи формування граматичної компетентності майбутніх учителів початкових класів обґрунтовано в працях лінгвістів (І. Вихованець, М. Вінтонів, К. Горденська, А. Загнітко, Л. Мацько, М. Плющ, О. Стишов, Р. Христіанінова, Л. Шитик, К. Шульжук та ін.); психологів (Б. Ананьєв, Л. Виготський, І. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін, І. Зимня, М. Жинкін, Д. Ельконін, А. Маркова, О. Леонтьєв, А. Лурія, Г. Костюк, С. Рубінштейн, І. Синиця, В. Семиченко та ін.); педагогів (Ю. Бабанський, Н. Бібік, В. Бондар, О. Малихін, О. Савченко, М. Фіцула та ін.); лінгводидактів (О. Біляєв, З. Бакум, В. Борисенко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Груба, Р. Дружененко, О. Караман, С. Караман, О. Копусь, О. Кулик, І. Кучеренко, О. Кучерук, Л. Мамчур, Л. Овсієнко, С. Омельчук, М. Пентилюк, О. Попова, Н. Сіранчук, І. Хом'як, Г. Шелехова, С. Яворська та ін.). Особливості реалізації принципу текстоцентризму розкрито в розвідках О. Андрієць, А. Буднік, М. Греб, В. Заєць, О. Копусь, О. Кулик, Л. Овсієнко, М. Пентилюк та ін. Водночас в українській лінгводидактиці відсутні спеціальні дослідження, присвячені розробленню проблеми формування граматичної компетентності як інтегрованого утворення (Horokhova, 2018).

Мета статті. Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні формування граматичної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі реформування системи вищої освіти особливого значення набуває проблема формування граматичної компетентності як одного із провідних складників фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів, що сприяє ефективному спілкуванню в різних сферах

діяльності, зокрема в професійній. Граматика посідає чільне місце як у шкільному курсі української мови початкової школи, так і у закладі вищої освіти, адже є основою для формування предметної компетентності та розвитку мовної особистості майбутнього фахівця (Дука).

Шкільна граматики охоплює два рівноправні й тісно пов'язані між собою розділи – морфологію і синтаксис, вивчає систему морфологічних категорій і форм, синтаксичних категорій і конструкцій, способів словотворення, тому пізнавальне значення її, як стверджували представники структурно-семантичного напрямку, полягає у формуванні системи знань про мову, її структуру та закономірності функціонування, що сприяє розумовому розвитку учнів, збагаченню їхньої мовної картини світу. Практичне значення граматики зумовлене тим, що вона є основою для засвоєння орфографії, пунктуації, культури мовлення; від граматичної підготовки учнів залежить рівень формування мовленнєво-розумових, навчально-мовленнєвих, орфографічних, пунктуаційних умінь і навичок (Pliushch, 2005).

Водночас структура змісту, а відповідно і якість уроку, залежить від правильного співвідношення індивідуальної, фронтальної та групової роботи учнів на уроці. З-поміж лінгводидактичних вимог до змісту уроку української мови. О. Біляєв виділяв такі, як: науковість, оптимальність, єдність навчання і виховання, зв'язок із життям (Horokhova, 2018).

У сучасній освіті відбулось переосмислення організаційних та ціннісних орієнтирів у навчанні студентів: навчальна діяльність спрямовується на формування умінь застосовувати здобуті знання в навчальній діяльності, а одним із провідних завдань освіти стає формування комунікативної компетентності. З огляду на це, в освітньому процесі набувають актуальності комунікативно-діяльнісний та функціонально-стилістичний підходи.

Комунікативно-діяльнісний підхід до навчання граматики передбачає вивчення мови на основі моделювання ситуацій, які б спонукали б суб'єктів до створення комунікативних актів (Horokhova, 2018), засвоєння мови задля оволодіння комунікативними вміннями й навичками безпосередньо в процесі комунікативної діяльності (реальної чи змодельованої) (Ostapenko, 2011). За такого підходу

відбір змісту навчання зумовлений уміннями й навичками мовленнєвої діяльності, а робота над засвоєнням граматичних знань пов'язана з розвитком мовлення. За комунікативно-діяльнісного підходу пріоритетними в освітньому процесі є такі методи, як моделювання комунікативних ситуацій, метод вправ і завдань, що спонукають суб'єктів освітнього процесу до висловлення власних думок, почуттів, вражень, доведення переконань тощо.

Комунікативно орієнтоване навчання граматики має на меті не тільки розвивати граматичні уміння та навички, а також сформувати розуміння функціонального призначення граматичних одиниць у потоці мовлення (Ostapenko, 2011). Комунікативно-діялісна методика спрямована на посилення практичної спрямованості змісту навчання української мови, надання пріоритету формуванню в студентів умінь і навичок, зокрема граматичних, спілкування в різних сферах соціального життя. У контексті цього підходу важливого значення набуває оволодіння студентами всіма формами і видами мовленнєвої діяльності в процесі усного і писемного спілкування.

Прихильники комунікативно-діялісного підходу до навчання мови (З. Бакум, О. Горошкіна, Н. Голуб, С. Караман, О. Караман, О. Копусь, О. Кулик, І. Кухарчук, О. Кучерук, О. Копусь, О. Любашенко, Л. Мацько, М. Пентиліук, Т. Симоненко, М. Стахів, С. Омельчук) одностайні в твердженні, що комунікативна діяльність має закласти міцний ґрунт лінгвістичної підготовки; виробити у студентів уміння самостійно поповнювати і творчо застосовувати набуті знання в різних ситуаціях, пов'язаних із змістом предмета; розкрити невичерпні скарби рідного слова, сформувати особистість, яка відзначалася б свідомим ставленням до рідної мови (Pentyliuk, 2004).

У сучасній лінгводидактиці існує тенденція переходу від вивчення мови як абстрактної знакової системи до дослідження її в динаміці, що реалізується за функційно-стилістичного підходу до аналізу граматичних явищ (З. Бакум, С. Єрмоленко, Л. Кравець, Л. Мацько, В. Мельничайко, М. Пентиліук, Л. Рожило та інші). Функційно-стилістичний підхід зосереджує увагу на проникненні в семантичне багатство граматичної форми, пріоритетним завданням функціональної морфології є встановлення

місця й значущості компонентів граматичних категорій у реалізації універсально-типологічних і національно своєрідних смислів, визначення інвентарю формальної презентації поняттєвих категорій (Matsiuk).

Незважаючи на відмінності щодо реалізації компетентнісного підходу, думки багатьох вчених збігаються в тому, що гуманний у своїй основі компетентнісний підхід пов'язаний з ідеєю всебічного розвитку студента не лише як особистості, здатної розв'язувати конкретні проблеми у різних сферах життя, але і як професіонала, оскільки спрямований на досягнення освітнього результату – формування компетентностей (ключових, загальнопредметних та предметних).

У сучасній лінгвістиці розрізняють поняття «компетентність» та «компетенція». Необхідно диференціювати ці поняття, розглядаючи компетентність як більш загальне, а компетенцію як його компонент. Під компетентністю розуміємо особистісну характеристику, інтегровану здатність студента, засновану на набутих знаннях, життєвому та навчальному досвіді, цінностях і здатностях, що дає змогу ефективно діяти або виконувати певні функції. Компетенція – вузке поняття, складник компетентності, що характеризує сукупність знань, умінь, навичок та ставлень у певній галузі діяльності (Дука).

Професійна компетентність фахівця визначається ціннісними орієнтаціями спеціаліста, мотивами його діяльності, усвідомленням самого себе у світі та світу навколо себе, стилем взаємодії з людьми, загальною культурою, здатністю до розвитку свого творчого потенціалу. У професії вчителя сфокусовано володіння методикою викладання предмета, здатність розуміти й впливати на духовний світ своїх вихованців, повага до них, професійно-значущі особистісні якості (Horokhova, 2018).

Аналіз спеціальної літератури дав змогу з'ясувати, що комунікативна компетенція існує на межі базових, загальнопедагогічних та предметних компетентностей вчителя початкових класів, оскільки спілкування є основою функціонування у соціумі, а в процесі педагогічного спілкування формується особистість учнів (Matsyuk).

Саме тому вчитель має орієнтуватися в комунікативних ситуаціях й обирати відповідну модель спілкування. Педагогічна майстер-

ність вчителя початкових класів визначається не лише професійними знаннями, а й рівнем володіння словом, прийомами правильного, логічного, переконливого мовлення, навичками виразного читання, риторики, а також вміннями користуватися невербальними засобами за позамовними чинниками (жести, хода, міміка, інтонація, чіткість, темп, експресивність мовлення, тембр голосу тощо).

Ми поділяємо думку вчених, які мовну компетенцію розглядають як складову комунікативної компетентності поряд із мовленнєвою (умінням використовувати мовні засоби відповідно до мети спілкування), прагматичною (здатністю до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою свідомого вибору необхідних форм, типів мовлення, врахування ознак функціонально-стильових різновидів мовлення) та предметною (вмінням відтворювати в свідомості картину світу) (Ногокхова, 2018).

Саме в структурі предметної мовної компетентності вчителя початкових класів виокремлюємо граматичну, оскільки опанування мови неможливе без глибокого знання сукупності правил, систем, закономірностей зв'язків між словами, що складає граматичну будову мови. Граматично правильне мовлення неможливе без усвідомлення мовцем граматичної системи, знання граматичних ознак слів і особливостей граматичних форм, що визначають національну специфіку мови.

У результаті теоретичного осмислення значної частини наукових досліджень, що віддзеркалюють пошуки ефективних шляхів (моделей, підходів, технологій) формування граматичної компетентності студентів, зроблено висновки, що поняття «граматична компетентність» у лінгводидактиці потлумачено як стійкі граматичні знання; вміння і навички правильного вживання граматичних форм та дотримання граматичних норм у мовленні; комунікативний досвід, що передбачає оволодіння низкою комунікативних стратегій, правил; цінності, які визначають прагнення до самовдосконалення, самореалізації, відповідальності за мовленнєвий вчинок (Pentyliuk, 2004).

Поняття «граматична компетентність майбутнього вчителя початкових класів» – це інтегрована здатність, складниками якої є системні знання морфологічного та синтаксичного рів-

нів мови; володіння граматичними поняттями, а також засобами вираження граматичних категорій; уміння й навички комунікативно доцільно використовувати граматичні засоби в мовленнєвій діяльності для розв'язання мовленнєво-розумових завдань; комунікативний досвід використання граматичних одиниць в усному й писемному мовленні; усвідомлення ролі граматики в професійному та особистісному розвитку (Matsyuk).

Поняття «граматична компетентність» репрезентує стійкі знання граматичних одиниць, граматичних категорій, граматичних значень, навички правильного вживання граматичних форм та дотримання граматичних норм у мовленні, тому вважаємо необхідним розмежувати тлумачення цих понять (Ostapenko, 2011).

Для ефективного формування всіх складових граматичної компетентності важливо орієнтуватися на закономірності, принципи та правила засвоєння теоретичних знань, аспекти організації знань в мисленні і пам'яті людини, застосовувати методи і прийоми розвитку пізнавальних здібностей студентів.

Вищим ступенем розуміння граматичного матеріалу є його осмислення – розкриття сутності мовних одиниць, засвоєння особливостей формотворення слів, побудови словосполучень та речень, усвідомлення закономірностей вживання мовних засобів у мовленні, взаємозв'язку між морфологічним та синтаксичним рівнями мови (Дука).

Процес осмислення граматичних одиниць передбачає здійснення розумових операцій різного рівня, а саме:

- аналіз сприйнятих, зафіксованих в уявленнях зовнішніх властивостей і ознак морфологічних та синтаксичних одиниць;
- логічне групування слів, словосполучень, речень за їх класифікаційними ознаками і властивостями, виділення з-поміж них найсуттєвіших і навпаки;
- розуміння суті мовних одиниць, виділення основних елементів граматичного матеріалу і поєднання їх в одне ціле, формування теоретичних понять, граматичних правил;
- перевірка обґрунтованості й достовірності зроблених теоретичних висновків (Ногокхова, 2018).

Процес осмислення мовних одиниць граматичного рівня передбачає організацію навчаль-

ної діяльності студентів, яка супроводжується здійсненням різних логічних операцій: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, абстрагування, класифікація, обґрунтування тощо. Результатом осмислення є розуміння матеріалу й формування теоретичних понять.

Під час вивчення курсу граматики української мови студенти оперують великою кількістю теоретичних понять, зокрема граматичних, з якими ознайомилися у школі. Водночас, академічний рівень вивчення мови передбачає розширення поняттєвої бази, а також уточнення, доповнення, ознайомлення з варіативністю вже відомих дефініцій.

Основні граматичні поняття можна класифікувати за групами: граматичні одиниці (слово, словоформа, словосполучення, речення); лексико-граматичні класи слів (частини мови); лексико-граматичні розряди слів; граматичні значення; граматичні форми; граматичні категорії (морфологічні і синтаксичні) тощо. Визначальним у формуванні граматичних знань є засвоєння зв'язків між поняттями, цілісною системою мови, що виникають у встановленні зв'язків між співвідносними поняттями, визначенні родовидових відмінностей (наприклад, між реченням і словосполученням), через зазначення способу утворення предмета (лексеми, речення, тексту), через пояснення семантики поняття чи терміна тощо (Pentyliuk, 2004).

Система роботи з формування граматичних понять передбачає такі етапи:

- цілеспрямоване спостереження над мовним явищем;
- підведення підсумків спостереження;

- визначення поняття та встановлення його характерних ознак;

- закріплення суттєвих ознак поняття та його визначення у терміносистемі;

- застосування поняття шляхом термінологізації до виучуваного матеріалу;

- перевірка розуміння засвоєного терміна (закріплення та вправи) (Дука).

Успішному розумінню та формуванню теоретичних понять сприяє врахування процесів безпосереднього чуттєвого ознайомлення з граматичним матеріалом за допомогою особливих засобів діяльності: словесна і схематична наочність, наукова і навчальна література, технічні засоби навчання, контекст, реальні й теоретичні моделі майбутньої професійної діяльності, спілкування з однокласниками, викладачами та представниками професії (Pentyliuk, 2004).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, результативність роботи з розвитку граматичної компетентності майбутніх учителів початкових класів залежить від урахування закономірностей навчання мови, загальнопедагогічних, лінгводидактичних та власне методичних принципів навчання граматики та добору найбільш ефективних методів, прийомів та засобів навчання. Удосконалення навичок дотримання граматичних норм студентів доцільно здійснювати через застосування методів теоретико-практичного засвоєння граматичних норм, формування граматичних умінь та мовленнєвої компетенції, методів контролю та самоконтролю, інноваційних форм, методів та прийомів навчання (інтерактивних, комунікативних, креативних) і засобів навчання (традиційних та інноваційних).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горохова Т. Формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури на засадах текстоцентричного підходу. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова). – Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2018. 280 с.
2. Дика Н. Формування граматичних понять з морфології української мови учнів основної школи. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/2201/1/N_Dyka_PDBVU_GI.pdf (дата звернення: 15. 04. 2017).
3. Мацюк З. Лінгвістичні основи методики викладання граматики української мови як іноземної. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Timvum/2007_2/5.%20Matsyuk.pdf (дата звернення: 12. 09. 2014).
4. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Колектив авторів за редакцією М. Пентиліук: М. Пентиліук, С. Караман, О. Караман, О. Горошкіна, З. Бакум, М. Барахтян, І. Гайдаєнко, А. Галетова, Т. Коршун, А. Нікітіна, Т. Окуневич, О. Решетилова. Київ : Ленвіт, 2004. С. 33 – 40.
5. Остапенко Н. Технологія сучасного уроку рідної мови: навч. посіб. / Н. Остапенко, Т. Симоненко, В. Руденко. Київ : ВЦ «Академія», 2011. С. 235.
6. Плющ М. Граматика української мови: У 2 ч. Ч.1. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: Підручник. Київ : Вища шк., 2005. 286 с.

REFERENCES:

1. Horokhova T.O. (2018) Formuvannia hramatychnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy i literatury na zasadakh tekstotsentrychnoho pidkhodu. Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata pedahohichnykh nauk zi spetsialnosti 13.00.02 – teoriia ta metodyka navchannia (ukrainska mova). – Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka. Kyiv.
2. Dyka N. Formuvannia hramatychnykh poniat z morfolohii ukrainskoi movy uchniv osnovnoi shkoly. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/2201/1/N_Dyka_PDBVU_GI.pdf (data zvernennia: 15. 04. 2017).
3. Matsiuk Z. Lnhvistychni osnovy metodyky vykladannia hramatyky ukrainskoi movy yak inozemnoi. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Timvum/2007_2/5.%20Matsyuk.pdf (data zvernennia: 12. 09. 2014).
4. Metodyka navchannia ukrainskoi movy v serednikh osvitykh zakladakh / Kolektyv avtoriv za redaktsiieiu M. Pentyliuk: M. Pentyliuk, S. Karaman, O. Karaman, O. Horoshkina, Z. Bakum, M. Barakhtian, I. Haidaienko, A. Haletova, T. Korshun, A. Nikitina, T. Okunevych, O. Reshetylova. Kyiv : Lenvit, 2004. S. 33 – 40.
5. Ostapenko N. (2011) Tekhnolohiia suchasnoho uroku ridnoi movy: navch. posib. / N. Ostapenko, T. Symonenko, V. Rudenko. Kyiv : VTs «Akademiiia», S. 235.
6. Pliushch M. (2005) Hramatyka ukrainskoi movy: U 2 ch. Ch.1. Morfemika. Slovtvir. Morfolohiia: Pidruchnyk. Kyiv : Vyscha shk., 286 s.